

2.6 *Анатолій КОЛОДНИЙ*. РЕЛІГІЙНА МЕРЕЖА УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ 2017 Р.

Оприлюднені Державним департаментом у справах релігії і національностей Мінкульту України цифрові показники релігійної мережі на початок 2017 року формуються цією урядовою установою на основі цифрового матеріалу, який надходить до них з областей. Проте **повну** конфесійну ситуацію в країні ця офіційна статистика не дає і не може дати. Насамперед тому, що в Україні реєстрація релігійних спільнот не є обов'язковою, а відтак деякі з них не виявляють якогось бажання йти на неї й діють поза реєстрацією. Деякі з конфесій із-за тих чи інших об'єктивних чинників і мотивів не реєструються державними органами, хоч вони й знають про їх наявність, бо ті навіть подали документи на реєстрацію. Тут часто виринають такі конфесії, про які ми, релігієзнавці, раніше навіть і не чули. То ж нині маємо з претензією на реєстрацію якихось бугаївців, мудрославців, оріянорусів, «Білу Церкву», римську релігію «Курсус Деорум» та ін.

Стан релігійної мережі засвідчує недоречність виключення із доповідних положення про наявність в областях якихось незареєстрованих спільнот. До того ж, щоб інформувати Держдепрелігії про діючі в областях конфесії, треба інформаторам достеменно знати особливості конфесійних виявів різних релігійних організацій, зокрема тих, які діють в їх області. То ж із-за незнання цього подеколи надходять хибні інформації про конфесійну належність деяких діючих в областях релігійних спільнот. Перед інформаторами виникає питання офіційного йменування діючих у них конфесій. У них водночас виникає і проблема з тим, куди віднести ту чи іншу з діючих в області релігійних спільнот. Тут певне вина й за нами-науковцями: треба розробити конфесійні показники і надіслати їх у всі обласні управління чи уповноваженим з питань релігії. Можливо варто перевидати наш «Релігієзнавчий словник», який містить інформації десь про біля двохсот конфесій і став уже бібліографічною рідкістю. Тож із-за конфесійного незнання й з'являється в статистиці поняття «інші». За кількістю ці «інші» подеколи більші, ніж окремі зареєстровані релігійні течії.

Інколи державні чиновники під грифом «інші» ховають свою конфесійну необізнаність. Відтак в графі «інші якоїсь течії» можуть бути приховані подеколи десятки відмінних релігійних організацій, насамперед тих, які організаційно і за кількістю своїх вірян є невеликими, а то й ті, які не йдуть на офіційну реєстрацію чи є небажаними для реєстрації. Так, зокрема, зникли із інформації харизматичні спільноти Мадави, Мунтяна, Жукотанської, Сандея Аделаджі та ін. Особливістю нашого законодавства є те, що діяльність таких релігійних спільнот воно не забороняє.

В Україні відсутній офіційний перепис громадян за їх світоглядними орієнтаціями і конфесійною належністю. Визначається це дослідниками релігійних феноменів опосередковано, насамперед за допомогою соціологічних опитувань (частіше центру Розумкова чи Київського міжнародного інституту соціології) і фіксації конфесійної мережі, статистику якої щороку подають офіційні владні інституції й узагальнює Департамент у справах релігії і національностей Міністерства культури України.

Дослідження КМІС засвідчили, що десь 6% опитаних в Україні взагалі не є вірянами якоїсь конфесії, 12% опитаних, заявивши про свою релігійність, при цьому не змогли визначити свою конфесійну належність або ж в ній були надто мізерні. Так, 0,1 відсоток опитаних сповідують іслам, а 0,06% - буддизм. Майже 80% респондентів назвалися християнами, з них 88% вважають себе православними, 6% - греко-католиками, 1% - римокатоликами, 5% - протестантами, біля 2% - іншими християнами. Із заявленої кількості православних 44% віднесли себе до Української Православної Церкви Київського Патріархату. Належність до УПЦ Московського Патріархату повідомили лише 13% православних вірян. За іншою інформацією серед людей, які вірять в Бога, 60% є прихильниками Київського Патріархату, а 24% - Московського.

Соціологічні дослідження останніх років «TNS Україна» стабільно показують, що найбільше громадян пов'язують свою релігійну належність з УПЦ КП. Тут виявлений ще й

той факт, що частка прихильників цієї Церкви постає ще більшою, якщо враховувати самоідентифікацію не всіх, а саме тих, що визнають себе віруючими. Справжня і похвальна несподіванка: серед людей релігійних Москва вже не має більшого за Київський Патріархат впливу навіть на Сході й Півдні країни. При цьому найвищі для себе показники УПЦ МП зберігає лише на Півдні України, а це десь 36%.

На початок 2017 року релігійна мережа України нараховувала офіційно зафіксованими 35910 організацій (в 2016 році – 35709, в 2008 році - 33841). Маємо ріст за рік на дві сотні. Конкретний ріст чи зменшення кожної з релігійних організацій офіційно наявних в країні можна побачити за тією таблицею, яку друкуємо в цьому числі «Релігійної свободи».

Офіційна статистика дає наявність в країні на початок 2017 року: 34385 релігійних громад, 515 - монастирів із 6883 насельниками, 78 братств, 365 місій, 202 духовних навчальних закладів із 8438 слухачами стаціонару і 11223 заочниками, 12931 конфесійних (часто називають їх *недільними*) шкіл, 509 періодичних видань (з них 336 друківані і 150 електронні). Діяльність релігійних організацій обслуговувало 90 центрів і 290 управлінь. Наявні в звітному році 31451 конфесійного служителя, з яких 793 – іноземці. За один 2016 рік мережа дещо змінилася: зросла на 392 релігійні громади, 6 місій, 25 одиниць ЗМІ, 4 центри і 4 духовні навчальні заклади, а водночас зменшилась на один монастир, 40 священнослужителів (з них 11 осіб служителів-іноземців), понад 200 слухачів духовних навчальних закладів.

Різну щільність релігійної мережі 2017 року дають області і регіони України. Так, на Донеччині, Харківщині, Дніпропетровщині чи в Києві на одну релігійну організацію припадає десь більше двох тисяч громадян, то Галичина, Поділля, Волинь і Закарпаття - 600-800. Найвища щільність на Тернопіллі (583) і найменша – на Харківщині (2754).

Найважливішою складовою релігійного життя в Україні є **православ'я**. Загалом воно об'єднує нині (без старообрядців) 19330 релігійних організацій.

Домінуючою в православ'ї є **Українська Православна Церква Московського Патріархату**. На сьогодні вона має 52 єпархії, в яких діють 12328 громад віруючих. Церква налічує 208 монастирів з 4807 насельниками, 19 духовних навчальних закладів, в яких навчається 4788 слухачів. Видруковує УПЦ МП 135 періодичних видань (93 з них друківані, 36 – електронні), має 3986 (десять років тому 4133) недільних шкіл та 28 братств. Церковну службу в УПЦ МП здійснюють 10289 священнослужителі (з них 19 – іноземці). Предстоятелем Церкви нині є митрополит Київський і всієї України Онуфрій (Березовський).

Найбільша концентрація громад УПЦ МП нині є, як це не дивно, в суто українських областях країни - у Вінницькій (1051), Хмельницькій (990), Київській з Києвом (1058), Житомирській (687), Рівненській (661) та Волинській (697). То ж кількість Московській Церкві в Україні дають наші Поділля і Волинь в додачу ще й Закарпаття (662). Тут, як виявляється, маємо найбільше малоросів чи ж то й хохлів, а не українців. На Донеччині діє 802 громади МП. Не користується повагою серед православних вірян Московсько-Православна Церква в Галичині. Тут в Івано-Франківській області діє лише 40 її громад, в Львівській – 75, Тернопільській – 124. Хоч і в цих областях маємо одиничне зростання їх за останній рік (відповідно 3, 3, 6). Дивно, бо ж ця Церква, діючи в явно проукраїнських областях, опосередковано підтримує московського агресора. Маємо тут формовану керівництвом УПЦ МП *московську сліпоту*. То страшно, бо ж в разі відкритого протистояння України з Росією, московсько-православні віруючі постануть із-за своєї «сліпоті» сволочною п'ятою колоною. Згадаймо, як вони спішили влітку минулого року на «хресний хід», організований і фінансований москвитом-депутатом Новінським. Кой-де уже маємо невеличке прозріння - наявний перехід парафій Церкви Московського Патріархату в Київський або УАПЦ із-за проросійських орієнтацій керівництва УПЦ МП, але таких лише до сотні набереться..

Українська Православна Церква Київського Патріархату нараховує 34 єпархії, 5264 організації. Вона має 60 монастирів із лише 219 насельниками, біля 3,5 тис.

священнослужителів, 18 духовних навчальних закладів із 1258 слухачами, 48 періодичних видань та 1349 недільних шкіл. Найбільше громад УПЦ КП в Львівській (504), Тернопільській (365), Волинській (403), Івано-Франківській (328), Рівненській (360) та Київській з Києвом (648) областях. Спархії КП поповнюються громадами МП, які не сприймають пропутинівські орієнтації Церкви МП. Очолює Церкву нині Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет. Він відзначається активною україно-патріотичною позицією і діяльністю, є найбільш авторитетним предстоятелем серед керівників різноманіття церковних спільнот країни. Предстоятель сприяє активному розгортанню волонтерства киево-православних в зоні АТО. І це у біля 90-річному його віці! Патріотизм УПЦ КП зауважив і Президент П.Порошенко. Хоч він і є якимсь там церковнослужителем в Церкві МП, але основну і значиму частину урочистості пасхального богослужіння 2017 року Президент провів все ж разом із своїми рідними у Володимирському соборі.

Українська Автокефальна Православна Церква має 1239 своїх релігійних організацій, 61% яких знаходиться у трьох галичанських областях України. Церковну службу в УАПЦ здійснюють 709 священників. У восьми духовних навчальних закладах церкви нині є 380 слухачів. Вона мала на початок 2017 року 305 недільних шкіл. В 13 її монастирях всього було в році 21 насельник. УАП Церквою видруковується 12 ЗМІ. Організацій автокефалів, як вище зазначалося, найбільше в Галичанських областях (Львівська – 393, Івано-Франківська – 149, Тернопільська – 210), а ще вони кількісно помітними є в Хмельницькій (80) та Черкаській (65) областях. За недавнього предстоятельства в Церкві митрополита Мефодія зберігалось активне протистояння з його особистих примх об'єднанню УАПЦ з УПЦ КП. Нинішній глава Церкви митрополит Макарій в гордині за свою посаду і титулювання *Блаженнішим* також не виявляє бажання до творення в Україні Єдиної Помісної Православної Церкви. Навіть Ісус Христос не мав таку гординю. Він казав: «Чого ти називаєш мене благим. Ніхто не благий – тільки Господь-Бог» (Лк 18:18). А тут у Львові з'явився не просто *благий*, а *блаженніший*. Протистоять поєднанню УПЦ КП та УАПЦ ті владики і священники з останньої, які перейшли з Київського Патріархату чи то з можливості одержати в Автокефальній порівняно легко архієрейське свячення, а чи ж із-за якихось невдоволень Патріархом Філаретом за його авторитарні методи керівництва Церквою. В останні роки Церква поповнилася владиками, а відтак і парафіями з інших ПЦ, зокрема й із Закарпаття. В останньому мали зневагу Московським Патріархатом ректора Православного університету Беня, який нині є митрополитом УАПЦ.

Від УАПЦ виокремився в **УАПЦ Оновлену** архієпископ Харківський і Полтавський із підвладними йому парафіями. Він відзначається такою неусталеністю ще з тих років, коли очолював Братство Андрія Первозваного. 30 організацій Оновленої дріб'язково розкидані по 7 областях України. Найбільше їх в Полтавській (13) та Луганській (6) областях. В пошуках «пристанища» владики запропонував своє входження до Української Греко-Католицької Церкви.

Є ще одна **парафія автокефалів у Львові**, якою опікується митрополит Петро (Петрусь). Парафія виокремилася з УАПЦ десь 20 років тому.

В Україні, окрім названих, в 2016 році діяло ряд інших православних церков. Так, **Російська (закордонна) Православна Церква** мала 30 громад, з яких 16 на Одещині і 14 на Запоріжчині. Наявні на Вінничині ще чотири громади **Апокаліптичної ПЦ**. В країні є ще одна греко-православні громади.

В Україні поширені також різні об'єднання православного коріння. Так, **старообрядницька Церква Білокриницької згоди** мала в 2016 році 57 організацій, з яких по 13 на Вінничині й Одещині, 11 - на Буковині. До **Руської православної старообрядницької церкви безпопівської згоди** належало 13 організацій, 5 з яких – на Житомирщині, 3 – на Харківщині. **Руська древлеправославна церква Новозибківської згоди** має 6 громад. **Істинно-православна церква** об'єднувала в 2016 році 40 організацій. На Одещині діяла одна незареєстрована громада **інокентіївців**. Незмінною залишалася кількість **громад молочан**

(4). Характерно, що всі ці меншинні течії православного коріння не мають в Україні своїх навчальних закладів, видань, братств, місій, мають обмежену кількість служителів культу.

В статистиці Держдепурелігій значаться ще 70 якихось *незалежних* православних громад із 51 священнослужителем і без чогось іншого.

Дещо незрозумілим є зменшення в останні роки в офіційній статистиці у порівнянні з 2008 роком кількості організацій **Української Греко-Католицької Церкви** (з 3685 до 3562 лише в 2016 році). Можливо це тому, що з офіційної статистики за 2015 рік із УГКЦ вилучили **Мукачівську єпархію**, яка має 462 своїх організацій. У неї є 20 монастирів із 114 насельниками, одна семінарія із 73 слухачами і надто чомусь багато – 328 – священнослужителів.

Кількісне зменшення УГКЦ відбулося можливо ще й тому, що низку громад від них перетягнула на себе **секта догналівців**, яка не значиться в офіційній статистиці, хоч реально існує.

Очолює Церкву греко-католиків України архієпископ Святослав Шевчук. Помітною була діяльність в Церкві экс-глави її кардинала Любомира Гузара, особливо в позацерковному русі 1 Грудня. За кількістю громад (3394) УГКЦ перевищила довоєнний рівень (3237) і займає на сьогодні за цими показниками третє місце в Україні. Церковну службу в УГКЦ здійснює 2755 священнослужителів. Переважна більшість парафій Церкви знаходиться у Львівській (1615), Тернопільській (832), Івано-Франківській (709) областях та в незалежній Мукачівській єпархії (462). Останнім часом помітне поширення греко-католицизму в інших регіонах України (Хмельниччина – 78 парафій, Київ і Київщина – 46, Донеччина – 34, Херсонщина – 30, Буковина, Волинь та Одещина – по 26).

Але все ж за межами Галичини і Закарпаття діє лишт 10% греко-католицьких організацій. Якщо й з'являються громади греко-католиків на Сході України, то переважно за рахунок вірян-вихідців із галичанських областей. Кількісне зростання тут організацій УГКЦ непомітне, хоч на це розраховувала Церква, переносючи свій центр зі Львова до Києва. До громад УГКЦ в Східних областях входять переважно вихідці із західних областей країни, де греко-католицизм є домінуючим. Відтак на Сході УГКЦ своєю діяльністю нагадує той діаспорний статус, який вона мала й має нині в нашому закордонні. То ж не варто очікувати на якесь зростання чи розширення тут її мережі. Кількість західняків на Сході обмежена. То ж Церква в її кількісному зростанні скоріше вичерпала себе.

УГКЦ знаходиться у повному (я б сказав, навіть якомусь лакейському, без власної думки) підпорядкуванні Апостольській столиці і її нунцію в Україні. Активізовану митрополитом Йосифом Сліпим ідею Патріаршого статусу Церкви керівництво її в останні 10-15 років, образно кажучи, «поховало», йдучи в цьому в послузі наявними улесливими піддавками Ватикана Москві. Про останнє свідчить і зрадлива зустріч щодо України папи Франциска із патріархом РПЦ Кирилом в Гавані, засудження ними уніатизму. Опісля понтифік став вдаватися до різних акцій з метою нівелювати негатив своєї неспродуманої й ганебної Гаванської зустрічі, але певне треба було, хоч він є нібито якимсь «святим отцем», думати не опісля, не дати Московії (а це була скоріше спільна й узгоджена дія і церковної і світської російської влади) хитро наздоганки обіграти, переграти себе підписаним документом. Надто виважену критичну оцінку цього головоляпства Папи дав проректор УКУ Мирослав Маринович, а не ГК Церква.

Характерним є те, що УГКЦ, йдучи в руслі союзницької позиції Ватикану з Московським патріархатом у здоланні уніатизму, навіть офіційно з належним розголосом не відзначила в 2016 році своє 420-річчя, скажімо в такій формі розмаху, як свій півтисячолітній ювілей нині відзначають протестанти, хоч значимого сліду в українській історії вони не мають. А між тим саме Берестейська унія засвідчила вірність Церкви традиції Володимирового хрещення – нероз'єданому християнству. Вона акцентувала увагу на вагомості Східного обряду, який відрізняє вітчизняне християнство від католицизму, через польський варіант якого відбувалася полонізація українських теренів. Берестейська унія постала також заборолом проти полонізації українців, до чого століттями вдавалися наші

нібито дружні сусіди при підтримці римських пап і нині з діяльності діяча «пропольського світу» в Україні глави РКЦУ Мечислава Мокшицького.

Визнаємо тут те, що низка Артикулів унії 1596 року у відносинах УГКЦ з Апостольською столицею залишаються поза увагою. Але маємо безперечним тут той факт, що саме Берестейська Унія зберегла українців, повторимося, від полонізації й зримляння. Водночас вона не допустила московське оправославлення українців. Якщо ми поглянемо на картину українського християнства в США і Канаді, то відзначимо, що українські православні Церкви цих країн з'явилися як реакція-відповідь прибулих до них на поселення греко-католиків на прагнення римо-католиків у різний спосіб їх зримчукувати. То ж треба ще достеменно вивчити питання, чому Апостоли української духовності - Шевченко, Франко, Драгоманов, Леся Українка - не сказали жодного доброго слова на адресу Ватикану і пап, чому Шевченко приписав папам торгівлю «людською кровію», називаючи їх, можливо й образливо, «ченцями годованими». Слід нам вивчити те, який негатив вони знайшли в діях Ватикану щодо України.

Для мене, як прямого потомка гайдамаків, прикрим є те, що ми не можемо вшанувати борців за волю українства Гонту й Залізняка, бо ж, дивись, вони жорстоко поводитися із ляхами-католиками як своїми експлуататорами. Такий підхід не є спробою посварити Україну з Ватиканом, як це мені дехто натякає, а засобом нагадати останньому, до чого він не має допускатися у своїх відносинах з Україною. Українці кров'ю і засланнями платилися за свою вірність Ватикану, а він зрадливо з ними поводить, прислугуючи Москві. То ж не даремно, приїхавши в Україну, папа Іван Павло II просив вибачення в українців за все те недобре, до чого вдалася в минулому католицька Церква. Новому папі не завадило б взяти приклад із свого попередника.

З моменту легалізації (1989 рік) УГКЦ відновила свою структуру, створила 22 єпархії, відкрила 102 монастирі з 1051 насельниками, 16 духовних навчальних закладів з понад двома тисячами слухачів, 2002 недільні школи, 58 (25 – друковані і 31 електронні) періодичні видання. До цієї церкви відносяться також 19 греко-католицьких єпархій, що діють серед української діаспори. Церква, як зазначалося вище, має незначну кількість своїх вірних у низці Східних областей України. Так, на Дніпропетровщині їй належать лише 14 громад, на Вінничині - 21, Житомирщині і Запоріжчині - по 18, Миколаївщині, Харківщині й Рівненщині - по 11, на Луганщині та Черкащині – по 7, Кіровоградщині – 6, на Чернігівщині – 3 і на Сумщині – лише одна.

Мукачівська єпархія, яка з ворожих щодо єдності України намірів Ватикану, діє поза українським керівництвом ГКЦ, має 462 свої організації із 328 священнослужителями (з них 13 – іноземці). Має вона 20 монастирів із 114 насельниками, один духовний навчальний заклад із 73 слухачами, 138 недільних шкіл, три засоби масової інформації.

Серед церков, що динамічно розвиваються в Україні, постає **Римсько-Католицька Церква**. Вона має 1117 своїх організацій (в 2008 р. – 1061), що діють у всіх областях країни. Найбільше римо-католицьких організацій у регіонах поширення польської діаспори. Так, на Львівщині їх маємо 170, Житомирщині – 141, Поділлі - 292 (а це Хмельниччина – 154 та Вінниччина – 138). РКЦ має 107 монастирів із 644 ченцями, діє 42 її місій. В 10 навчальних закладах Церква має 36 слухачів. Діє 373 римсько-католицькі недільні школи, видруковується 9 ЗМІ. Церква має 622 священнослужителів, з яких 308 – іноземці. То є ганебно при наявності 10 своїх ДНЗ позичати їх в сусіда і то переважно з Польщі, громадська думка якої є антиукраїнська, чимось нагадує московську: там, де звучить польська мова, то є польська земля і її треба повертати при розбудові Великої Польщі «від моря і до моря», як це слідує із міркувань антиукраїнця Мечислава Мокшицького. Хоч РКЦУ й має у Львові свій Центр, очолюваний цим митрополитом, але практично всі справи Церкви знаходяться у віданні Нунція Апостольської Столиці, яким нині є архієпископ Клаудіо Гуджеротті. Це той нунцій, який, як дипломат, їздить без узгодження із МЗС на сепаровані території, спілкується там із владними особами сепаратистів, співслужить із московсько-православним священством в присутності бойовиків.. Чомусь до німецького посла ми мали негатив із-за того, що він лише

наголосив на можливості прямих переговорів української влади із сепаратистами. Викликали навіть у МЗС... А тут їде туди, має спілкування із сепарами і чомусь не бачимо зла в коєному цією з єпископським клобуком і в мантії особою. Це нібито засторога від того, щоб ми не сказали йому наше *фе*. Гуджеротті вважає, що маємо не агресію Росії проти України, а ту громадянську війну в Україні, про яку говорить фашист Путін і його владна команда та й всі фактично суцї в Московії. То ж за таку діяльність гадаю, що МЗС України варто оголосити цього посла Ватикану персоною нон-грата. Чомусь російську співачку із-за того, що вона їздила на окупований Крим, на Євробачення ми не допустили, а ось цього діяча в єпископській мантії навіть не пожурили гнівним українським словом. А треба йому показати ворота виїзду з України. Не такими були його попередники – Антоніо Франко, Галіксон, Микола Етерович, Іван Юркович...

Для мене, українця, заклик Гуджеротті в його інтерв'ю, не порушуючи закони формальної логіки, шанувати сепаратистів як нібито також українців звучить ганебно. Він цим закликає мене, слідуючи за його логікою, любити і його земляка фашиста Муссоліні, вояки якого, прийшовши на терени України, вбивали українців, а відтак опосередковано є вбивцями й мого рідного брата Віктора, батька, діда, дядька, які загинули в Другу світову війну від фашистів. Тут мені пам'ятні слова відомої Е.Войнич: «Захисник вбивць - сам вбивця!». Якщо Гуджеротті, користуючись формальною логікою, любить Мусоліні як італійця, то я у ставленні до мешканців Сходу, використовуючи закони тієї ж формальної логіки, не можу їх любити. Бо ж вони - не українці, а малороси чи більше – хохли. То ж, як бачимо, не працює формально логічний закон тотожності. Українці не тотожні із малоросами. Формально-логічний закон виключення третього говорить про те, що не можуть бути істинними про один і той же предмет двоє суджень, якщо вони суперечать одне іншому. На Сході ми маємо визнану Верховною Радою агресію Росії проти України, а не громадянську війну, до бачення такими там подій, як і папа Франциск (навіть у своєму останньому пасхальному слові), закликає нунцій. Віг не засуджує агресора, а закликає до якогось примирення з ним.

Відтак, їдучи в якусь країну послом, треба знати її історію і культуру, духовність її народу, приймати це, а не нав'язувати їм (в даному разі нам, українцям) московське сприйняття подій на Сході країни. Бачення Ватиканом загарбницької політики Росії щодо України співпадає із оцінками їх Церквою Московського Патріархату, Московією взагалі. То ж не даремно на святкових прийомах в нунціатурі ми бачимо представників за оцінками Путіна «Російської Православної Церкви в Україні», а не від наших власне Українських Церков. Там буває й митрополит Августин із УПЦ МП, який очікує якоїсь команди до дій з Москви.

Як посол-нунцій держави Ватикан, а не церковний представник, Гуджеротті мав би спілкуватися зі всіма офіційно зареєстрованими, а відтак законно діючими в Україні релігійними організаціями. Але ж маємо ігнорування нунцієм низки тих церков, які займають явно проукраїнські позиції, через капеланство служать в лавах АТО, ведуть війну з московським ворогом. Маємо водночас його дружбу і співзвучність з УПЦерквою, глава якої навіть не бажає вшановувати стоянням жертв московських неогітлерівців (можна сказати, що й московських неомусолінівців).

Пан Гуджеротті прагне своїми інтерв'ю подати українських професорів-релігієзнавців як якихось невігласів, яких простий італійський вузівський викладач (а він нібито ним був) звинувачує навіть в незнанні ними формальної логіки. Але ж, як бачимо, він не збагнув сам цю логіку. Вибачатися треба за його діяльність як нунція із-за наявності в нього того, що він нам прагне приписати, за те, що він фактично за антиукраїнські настрої громадянської війни на Сході України, представляючи Ватикан, прагне це нав'язати вірянам конфесій, куратором яких постає. Дивимосся, як це вплинуло навіть на керівництво греко-католиків, які стали підспівувати йому, а відтак визнавати також українцями, а не малоросами чи приходьками тих, хто ганяє їх в так званих ДНР і ЛНР. В унісон із Гуджеротті заспівав і Мокшицький,

призваний Ватиканом до окормлювання в Україні Римо-Католицької Церкви, певне що й ті 308 іноземців-священиків цієї Церкви, слугуючи у нас на її парафіях.

Підслужуючи Апостольській столиці (певне за статус предстоятельства у відносно молодому віці) і нехтуючи гіркою долею України, дивно, але взяв під свій захист Гуджеротті глава УГКЦ Святослав. Те ми, українці, сприйняти не можемо. Не знаємо, чи сприйме це Галиччина, яка завжди виявляє невіддільну вірність Україні.

Як член науково-експертної ради Департаменту у справах релігії МКУ, я мав би запитати пана Гуджеротті, на яких підставах, не пройшовши у нас атестацію як конфесійного діяча і маючи в Україні лише дипломатичний статус (вірчі грамоти він передавав через Міністерство закордонних справ Президенту країни), він втручається в непередбачену їх офіційно прийнятими Статутами діяльність Греко-Католицької і Римсько-Католицької Церков України, підмінюючи того ж владику Святослава і предстоятеля тієї ж РКЦУ владику Мечислава. Якщо вони не сповна виконують свої обов'язки, то хай спільноти вірян цих організацій порушать питання зміни своїх предстоятелів. Якщо ж допускається таке втручання ватиканського дипломата в діяльність названих Церков, то змініть Статуту Церков, передбачивши в них правомірність такого втручання-керівництва нунція. Чомусь послаи Вірменії, Росії, Німеччина, деяких навіть офіційно ісламських країн не втручаються в діяльність співзвучних їм конфесій, відсутні в Україні посольства країн цих етноконфесій, а Ватикан, як держава, на пряму підмінює своїм посольством діючі в країні керівні центри католицьких організацій. Якщо взяти Статуту останніх, прийняті і схвалені Держдепом релігії і національностей МКУ, то наявна нині діяльність дипломата Гуджеротті є протизаконною. Якщо він не знає те, чим зайнятися, то ми йому дещо підкажемо. Насамперед, треба виходити з того, що він представляє інтереси Ватикану як держави в Україні. А тут наявна сфера і економічна, і культурна, і наукова, інші. Чому б нунцію не ініціювати в цей тяжкий для України час вигідне для неї надання кредитів порівняно багатим Ватиканським банком? Чому б Ватикану не обмінятися виставками шедеврів культури, яких з незнаних нами обставин накопичилося в його музеях тисячі? Та й Академії наук України і Ватикану могли б взаємопрацювати. А так якщо з попередніми нунціями нами проведено шість конференцій циклу «Україна-Ватикан» з видруком їх матеріалів, то з Гуджеротті в цьому ми чомусь не знайшли порозуміння. Зустріч все більше і далі відкладається. Певне в цьому є й наша вина, бо ж і посол України у Ватикані не знає вже два десятки років чим зайнятися.

В офіційній статистиці за 2016 рік з'явилися дві громади **Вірменської католицької церкви** у Харкові і Хмельницькому при обслузі їх одним священиком. У підпорядкуванні нунція Апостольської столиці в Україні автономно діє ще й структура **РКЦ у Закарпатті**. Відкрито її духовний коледж, духовну семінарію та Український римсько-католицький університет. Як бачимо, Ватикан не працює і тут на єдність України. Своєю підтримкою закарпатських католицьких спільнот - і УГКЦ, і РКЦУ - він по-своєму працює в послузі Москві, яка надає підтримку різним сепаратистським рухам на наших теренах, зокрема і на Закарпатті русинському. Ватикан створив духовне підґрунтя для відокремлення Закарпаття від України.

То ж певне не даремно ми не можемо висловити добре слово на адресу Ватикану в його діях щодо України. Інколи при цьому згадують про роль папи у звільненні із московського ув'язнення Йосифа Сліпого. Але при цьому ми не згадуємо те зневажливе ставлення з боку Ватиканської Курії, яке зазнав митрополит в роки перебування його в Римі після московського заслання. З одного заслання попав в друге – Ватиканське. Став «в'язнем Апостольської столиці». Це я описав ширше у книзі «Іван Шевців – життєпис українця-християнина» (К., 2011) на основі збережених і оприлюднених отцем документів.

У десяти духовних навчальних закладах Римсько-Католицької Церкви в Україні навчається 386 слухачів (десять років тому був 671). На сьогодні 934 католицьких громад діють у всіх областях України. В країні працює 42 місії Церкви. РКЦ має 107 (десять років тому 88) монастирів з 644 насельниками. Наявні 373 (було 551) недільних шкіл, 19 періодичних видань та 622 священнослужителів, серед яких 308 (цебто 49,5 %) – іноземці. То

ж чи живить таке засилля іноземців український патріотизм? Для чого тоді діє десятками років така кількість ДНЗ РКЦУ, якщо кількість іноземців-священнослужителів з року в рік не зменшується? Незрозуміла наявна традиція призначати на главу РКЦ в Україну обов'язково поляка. Та й священиками в цій Церкві, повторюся, з 622 чомусь служать аж 308 іноземців (переважно також поляки). То ж певне не даремне цю Церкву в повсякденні України називають *польською*. Знову ж: чи не ворожа це щодо України діяльність? Чи це не той же «польський світ», який в УПЦ МП називається «руським миром»? Роки безмовного сприйняття цього йдуть, а «братія мовчить собі, витричавши очі». Тарас сказав би: так не треба! Де наша Служба безпеки, де МЗС?

Широко представлені в Україні церкви **протестантського напрямку** християнства, особливо пізнього протестантизму. Їх нараховується нині 891 організацій (в 2008 році було 8428). Це - 24,8% всієї релігійної мережі України 2016 року.

Надто складною виявилася історія протестантизму після появи його ранніх течій. Так, заснований Лютером в Німеччині реформатський рух не дав на своїй основі якихось здріблених неолютеранських рухів. Те ж саме ми можемо сказати й про реформатство. Як реформоване Кальвіном християнство, воно характеризувалося виокремленням насамперед певних його національних різновидів.

Але найбільше конфесійними виокремленнями відзначилося англіканство. Основною причиною протистояння йому постало недотримання ним євангельського вчення: кесарево – кесарю, а Боже – Богові. Оскільки в англіканстві збереглося верховенство короля, то на протигагу цьому з'являються такі протестантські конфесії, зокрема баптисти, які сповідували принцип подалі від влади, характеризувалися зосередженням свого життя їх послідовниками лише обрामленням його своєю конфесійною спільнотою. Це б то – подалі від світу. У нас і понині баптисти співають: «Ведь мир – не родина моя, //Ему душа чужда. //На небе дом мой и, друзья, // стремится дух туда».

До пізньопротестантських течій, поширених на українських теренах, належать насамперед **християни-баптисти**, що з'явилися на Півдні України в середині XIX століття. Загалом баптисти у нас на початок 2017 року мають 2987 своїх організацій, 2639 з яких належить до очолюваного нині ст. пастором Всеукраїнського Союзу церков євангельських християн-баптистів В.С.Антонюком. Рада Церков ЄХБ налічує 45 організацій, Братство незалежних церков і місій ЄХБ – 21, організаційно невизначених в офіційній статистиці Держдепу - 282. Відзначимо деяке гальмування у зростанні організацій баптистів. В 2008 році їх було 3025. Найбільше інституалізованим є **ВСЦЄХБ**. У нього 40 духовних навчальних закладів, що налічують 6149 слухачів, 1320 недільні школи, 24 ЗМІ, з яких 13 друкованих і 11 електронних. ВСЦЄХБ має 2858 пасторів-служителів.

Серед **євангельських церков** (а у них 388 організацій) якась одна з них за своїми цифровими показниками особливо не відзначається. Так, Асоціація місіонерських церков ЄХ налічує 23 організації, Собор незалежних ЄЦ - лише 7, невизначені у підпорядкуванні – 357.

Громади Всеукраїнського Союзу церков євангельських християн-баптистів найбільш поширені в Чернівецькій (170), Київській з Києвом (234), Вінницькій (154), Одеській (158) та Черкаській (189) областях. Рада Церков євангельських християн-баптистів, маючи 45 організацій, найбільше має їх на Вінничині – 20.

Потужньо - 2798 організаціями - представлені в пізньому протестантизмі і зростають порівняно з іншими інтенсивно **християни віри євангельської – п'ятидесятники** (в 2008 році їх було 2517). Очолюваний Михайлом Паночком Всеукраїнський Союз християн віри євангельської (п'ятидесятники) із 1702 своїх організацій більше всього має їх в Рівненській – 281, Волинській - 208, Чернівецькій – 109, Львівській (107) та Тернопільській (113) областях. У 16 духовних навчальних закладах Церкви навчається 1456 слухачів. Наявні 1062 недільні школи. Церква має 35 ЗМІ, з яких 24 - друковані і 8 - електронні. Щоліта вже десь протягом 15 років Церква ХВС проводить у своєму Малинському таборі півмісячні п'ятитисячні молодіжні збори. В молоді вона вбачає своє майбуття. І в цьому не помиляється!

Союз вільних церков ХВС нараховує 130 організацій. Найбільше їх в Києві (20) і Полтавській області (19). **Союз Церкви Божої України** має 86 своїх організацій. Вони є у 8 областях країни (найбільше на Донеччині – 23, Херсонщині – 18, Кропивниччині – 15). **Центр Божої Церкви ХВС в пророцтвах** нараховує 140 організацій (найбільше на Кропивниччині – 29). Собор Церков України ХВС «Відкрита Біблія» має 11 організацій. В офіційній статистиці ще значаться 729 організацій християн віри євангельської, інституційна приналежність яких не визначена. Найбільше їх у Вінницькій (102), Київській і Києві (121), Житомирській (63), Дніпропетровській (56), Чернівецькій (55) та Харківській (50) областях. Всі ці *невизначені* мають 5 своїх навчальних закладів (432 слухачів), 199 недільні школи, 723 пастори-служителі.

Варто тут відзначити патріотизм і українськість Церкви ХВС-П. Вона, на відміну від наших (скоріше – *не наших*) баптистів і адвентистів з їх євроазійською орієнтацією, не піддалася впливам московського п'ятидесятницького центру, керівник якого Ряховський ходить радником неогітлерівця Путіна. Вона активістично обстоює українську духовність. Саме в офісі цієї Церкви я знайшов виписані на окремому планшеті невідомі мені слова К.Маркса: «Якщо людина не знає мови народу, на землі якого проживає, то вона є або гостем, або найманцем, або ж окупантом». Таке не знайдеш в Церкві Московського Патріархату України, предстоятель якої вважає навіть крамоллом використання української мови у богослужінні. Ця церква при цьому ще зветься *українською*. Згідно слів того ж Путіна, вона є «Російською Православною Церквою в Україні».

Але, як пише Президент конфесії А.Паночко, у зв'язку з тим, що пішла агресія з Росії, наші відносини з російськими вірянами ХВС, наші погляди розійшлися. «Ми розуміємо, що Росія звершила акт агресії, а вони цього визнати не хочуть. Наші українські місіонери там працюють, але не всі люди їх розуміють. Від того вони переживають, щоб не було проти них репресій» (Дорогою миру. Позиції Церков і релігійних організацій щодо врегулювання конфлікту в Україні.- К., 2016. –С.23).

Есхатологічний протестантизм представлений в Україні адвентистами (1081 організація) і свідками Єгови (920). Окрім Церкви адвентистів сьомого дня є ще адвентисти реформаційного руху. Їх - 41 організація, переважно в Чернівецькій (19) і Закарпатській (11) областях. Незалежних адвентистських громад маємо 6.

Потужною є Українська уніонна конференція церкви адвентистів сьомого дня, президентом якої є С. В. Носов. В 4-х навчальних закладах конфесії навчається 248 слухачів. В Бучі під Києвом діє утворений конфесією Український гуманітарний інститут. Церква має 712 свої суботні школи, 19 ЗМІ. Обслуговують організації її 934 пастори. Громади Церкви відносно рівномірно розташовані по Україні. Виділяються хіба що Вінницька (105), Чернівецька (102) та Черкаська (82) області. В межах 50 громад адвентисти діють в Дніпропетровській, Закарпатській, Київській з Києвом та Полтавській областях.

Свідків Єгови часто у нас виключають із протестантських спільнот. Це навіть маємо в офіційній таблиці Департаменту. Це скоріше від незнання історії. Не тільки в цьому воно проявилось. Між тим свідки Єгови у всьому зберігають вірність християнству, а в дечому є більш близькі до вихідного протестантизму, ніж пізньопротестантські течії. Те, що Свідки по-своєму розуміють святу Трійцю, ще не є вагомим аргументом на їх нехристиянськість, бо ж в жодній із християнських конфесій цей догмат так і не знайшов якогось зрозумілого з'ясування. Та й в Новому Завіті про нього мало сказано. Здоровому глузду незрозуміло, як це Син може бути рівним Батьку. Якщо Трійця – це єдине ціле, то як можна одну її частину приносити в жертву іншій. І за що? За те, що остання створила невдало Адама, який з волі Бога (бо ж без волі останнього ніщо на Землі не твориться) нагрішив і за нього чомусь має відповідати Син. Із Свідками можна погодитися, що не слід урівнювати Сина з Батьком.

До того ж, засновником спільноти дослідників Біблії, з якого зродилося Товариство свідків Єгови, був протестант-адвентист Чарльз Руссель. Офіційна статистика держдепу релігій дає 920 організацій свідків Єгови в Україні в 2016 році. А між тим офіційна інформатика самого міжнародного центру Товариства їх нараховує в Україні 1578 із майже 142 тисячами членів. Єговістські громади діють переважно в Закарпатській (162), Донецькій

(83), Харківській (95), Чернівецькій (63) та Львівській (50) областях. Вражає цифра вісників конфесії у світі – 8132358. В Україні їх – 140356. Свідки Єгови ведуть надто інтенсивно місіонерську діяльність. За даними їх міжнародного центру лише в 2016 році вони мали 1983763754 годин служіння, середню кількість своїх піонерів щомісяця 1157017 (Див.: 2017. Щорічник Свідків Єгови. Всесвітній звіт Свідків Єгови за 2016 службовий рік. - С.186-187).

Я ці цифри навів свідомо. Інколи з боку традиційних Церков звучить докір на адресу Свідків за їх місіонерську діяльність, зростання на цій основі кількості їх вірян та організацій. Традиційники ж прагнуть, не виявивши якісь свої прагнення до цього і дієву активність, свою місіонерську лінивість зберігати, а при цьому примножувати кількість своїх вірян. Вони у них – прихожани, а їх зібрання – приход. На мій закид одному із предстоятелів православних Церков (свідомо не називаю якої) почув відповідь: «Ми не покликані до цього. Самі віряни мають відчувати потребу в своїй присутності в храмі на службі Божій». Проте зрештою він погодився на моєму звинуваченні священників у фактично тижневій богослужбовій бездіяльності, в неналагодженні роботи недільних шкіл, яких Церква офіційно чомусь має менше, ніж парафій, та ін. При цьому він зауважив, що священнику його Церкви досить мати протягом місяця двоє похорон, щоб жити безбідно. Але ця лінивість доведе зрештою православних до того, що вони матимуть літургію при пустому храмі.

Проте одержуючи деякі друки від місіонерів-єговістів при завітанні їх до нашої оселі, бачачи, що вони роздають на вулиці і в Києві, і в інших містах, якою мовою у них проводяться зібрання та інше, я своїм листом як член науково-експертної Ради Держдепу релігії МКУ звернув увагу керівництва Церкви на те, що, не бажаючи займатися політикою, вони нею активно займаються тим, що підтримують Московію в її оросіяненні українців, служать своєму явному ворогу, який навіть офіційно заборонив у себе діяльність спільноти Свідків Єгови. Мною навіть на російськомовне зібрання «Мир, здоров'є и благополучие» на 11 квітня від Свідків російською було надіслане запрошення. І такі роздавали по всіх багатоповерхівках Київської Троєщини. І це ж по всій Україні. У мене, при моєму сповідуванні свободи віросповідань, навіть виникло бажання за це омосковлення повторити у нас щодо Свідків Єгови досвід Росії. Це ж є явний антиукраїнський екстремізм!

Ранній протестантизм представлений в Україні конфесіями з порівняно невеликою кількістю їх громад.

Лютерани, при загальній кількості 84 організацій, мають у нас 31 свою німецько-лютеранську спільноту. Громади її відносно рівномірно розміщені в 17 областях країни. Наявні ще 33 організації українських лютеран, кількістю яких виділяються хіба що Тернопільщина, Житомирщина та Київ - по 5. Українські лютерани в Тернополі мають свій навчальний заклад. В інформації Держдепу релігій наявні ще якихось 20 лютеранських спільнот. Що то є, не знаємо. Десь зникли шведські лютерани, які мали свій осередок в селі Зміївка (кол. Шландердорф) на Херсонщині.

Громади **реформатської церкви** - 118 із 132 - діють лише на Закарпатті. До них тут входять переважно угорці. **Українська євангелічно-реформатська спільнота** має 4 своїх організацій (діють по дві в Рівненській і Луганській областях).

Двома громадами – Донецьк і Київ -представлена в Україні **англіканська Церква**.

Пресвітеріани мають в Україні 70 організацій. Спільноті належать два духовні навчальні заклади із 93 слухачами, 21 недільна школа. Наявні 78 священнослужителі-пресвітеріани. Кількістю громад пресвітеріан виділяються Київська з Києвом (24) та Миколаївська (10) області.

Ранній протестантизм в Україні презентують також **меноніти** своїми 8 організаціями (5 з них - на Запоріжчині), **методисти** (8 організацій). Цікавою є наявність в Полтаві однієї організації **Корейської методистської церкви**. Порівняно чисельними в Україні є **назаряни**. Вони мають 26 організацій, 11 з яких - на Вінничині. **Християни суботнього дня** мають 6 своїх громад, 5 з яких - на Закарпатті.

В статистиці Держдепу за 2016 рік значаться 1080 ще якихось «окремих протестантських організацій», а відтак конфесійно невизначених. Чи не забагато для конфесійно-організаційної невизначеності !

До **неопротестантських організацій**, успішно діючих нині в Україні, належать Новоапостольська Церква, Церква Христа, Армія спасіння та Церква Ісуса Христа Святих останніх днів. **Новоапостольські спільноти** (їх 56) відносно рівномірно розміщені по всіх областях України. Виділяються тут хіба що Запорізька (7), Миколаївська (6) та Херсонська (5) області. Нещодавно надто активна **Церква Христа** має 124 своїх діючих в 7 областях організацій. Особливою їх активністю відзначається Донеччина (72), Дніпропетровщина (12) і Полтавщина (9). Церква має три свої духовні навчальні заклади з 28 слухачами, п'ять засобів масової інформації, 88 недільних шкіл. Знизилася активність **Армії спасіння**. Конфесію репрезентують лише 11 організацій (зокрема, по три в Києві і Харкові).

Мормони (а це Церква Ісуса Христа Святих останніх днів) презентують себе в 22 областях України (окрім Кропивниччини). Церква має 44 свої організації із 401 священнослужителями, 93 з яких є іноземці. Видруковується українською мовою часопис конфесії «Ліягона». В Києві діє єдиний на Україну і прилеглі держави храм Церкви ІХСОД. Храм у мормонів призначений для здійснення таїнств (тому вони й закриті для вільних відвідувачів). Їх храмів десь біля 150 у світі. Для моління мормони мають спеціальні Дома молитви.

Донедавна ми всіляко сприяли в оприсутненні в Україні Церкви ІХСОД, яка надала нам відчутну допомогу в утвердженні свободи віросповідань в країні, в толерантизації міжконфесійних відносин та ін. Проте, дізнавшись нещодавно про те, що мормони не сприймали Майдан, навіть тепер знаходяться на якійсь службі в ДНР, наші відносини з ними набули іншого характеру: слуга мого ворога не є моїм другом. Прийшлося відкласти видрук написаної мною книги про цю спільноту.

Порівняно новим для України є **харизматизм**. Він, при великій чисельності своїх організацій, представлений багатьма невеличкими самобутніми спільнотами, що формуються переважно навколо когось із активно діючих пасторів. Тому невизначених організацій харизматів виявилось 801 в статистиці Держдепу з питань релігій Міністерства культури. Із відомих раніше харизматичних спільнот Сандея Аделаджі («Церква Божа»), Генріха Мадави («Перемога»), Пилипа Савочки, Софії Жукотанської, інших в іменованих в мережі 2016 року чомусь жодна з них не згадується, хоч вони й нині є активно діючими. Згадаємо щонедільні в переповненому Палаці спорту молитви із елементами «зцілення Церкву «Відродження» Володимира Мунтяна.

Серед харизматів найбільшою спільнотою із названих в статистиці є **Об'єднання незалежних харизматичних християнських церков України (повного Євангелія)**. В Об'єднанні нині налічується 326 організацій. Осолоє конфесію А. Гаврилук. В конфесії наявні два духовні навчальні заклади, має 87 недільних шкіл, 9 - ЗМІ, з яких 8 є друкованими.

Українська християнська євангельська Церква, відома по своєму порівняно активному очільнику Леоніду Падуно. Вона має 169 організацій, з яких 95 - на Донеччині і 24 - на Луганщині. Громади Церкви є ще в 9 областях країни. В УХЄЦ наявні чотири своїх духовних навчальних заклади із 77 слухачами, 33 недільні школи, 12 ЗМІ.

До **Церкви Живого Бога** належить 54 організацій, **Духовних центрів «Нове покоління»** - 60 і «Відродження» - 31.

У всіх протестантських і неопротестантських Церквах є необхідні для ефективного функціонування управлінські структури, в тому числі й республіканські духовні центри. В останні роки зміцнюється матеріальна база їх релігійної діяльності, ними ведеться активна релігійно-просвітницька, морально-виховна, місіонерська та благодійницька робота. Мережа протестантських духовних навчальних закладів постійно зростає. Баптисти нині їх мають 49 з 6271 слухачем (десять років тому було 9218), євангелісти - 9 із 575 слухачами, п'ятидесятники - 28 із 2131 слухачем (було 24 із 1338 слухачами), адвентисти - лише чотири із 248 слухачами (було 484). Є вони в пресвітеріан та українських лютеран. Якщо православні

і католицькі об'єднання відчувають потребу в кадрах священнослужителів, то кількість протестантських пасторів у два-три рази більша, ніж громад. В протестантських Церквах налагоджується видавнича діяльність. Так, баптисти мають 25 (десять років тому 15) періодичних видань, п'ятидесятники – 63 (було 50), євангелісти – 3, адвентисти – 22, українські лютерани – 2, по одному реформати і пресвітеріани. Водночас всі протестантські спільноти завозять багато різної літератури із-за кордону. Тим особливо відзначаються Свідки Єгови, яким щомісяця надходять часописи «Вартова башта» і «Пробудись!», мормони із їх щомісячником «Ліягона». Протестанти мають 4188 недільних шкіл, діє 216 їхніх місій.

На початок 2017 року і Україні діяло 252 організації мусульман. Найбільшою мусульманською спільнотою в країні є **Духовне управління мусульман України**, очолюване муфтієм Ахмедом Тамімом із чверть віковою традицією. Його відносять до такої сектантської течії в ісламі як хабашізм. ДУМУ має 112 громад із 77 служителями. В Києві діє мусульманський університет із 74 слухачами. Наявні 4 друковані ЗМІ, зокрема російськомовний часопис «Минарет». Спільнота здійснює активну видавничу діяльність у своєму спеціалізованому видавництві. При офісі конфесії в Києві діє мусульманська школа. Збудовано величну мечеть. Вирішується питання облаштування мусульманського кладовища. Проте конфесія не рахується з тим, що вона діє в країні, державною мовою в якій є українська. Нехтуванням української мови ДУМУ слугує московському колонізатору в його прагненні повернення України в якийсь новий Союз через русифікацію її громадян. Путін казав, що там, де звучить російська мова, є територія інтересів Московії, яку можна захищати навіть збройно. Відзначимо ще відсутність засудження конфесією агресії Росії проти України, звинувачення нею в екстремізмі інших мусульманських спільнот України, зокрема й ДУМУ Умма, які займають чітко висловлену проукраїнську позицію, користаються пошаною в демократичної української громадськості, свідчить про російськість керованого Тамімом Управління. ДУМУ не спромоглося налагодити переклад (чи коментар, як у них це називається) священної для них книги Коран і видрук її державною мовою. Для ДУМУ Коран може бути лише арабською. Якщо так, то де логіка: тоді як Ви допускаєте видрук праць і свого часопису «Минарет» з російськомовними цитатами із Корану. Російською можна, а українською чомусь ні. То ж кому служимо на українських теренах?

Наростає у своєму впливі на послідовників ісламу **Духовне управління мусульман України «Умма»**. Управління займало дієву патріотично-українську позицію при діяльності його офісу в Донецьку. Із-за цього керівництву спільноти прийшлося тікати з Донбасу. Нині воно в Києві активно співпрацює із громадською організацією «Аппаїд». В 2016 році Умма мала в країні 23 своїх організації. Друкованим органом спільноти є газета «УММА», яка видруковується державною мовою. Умма має свою україномовну мусульманську школу. Душею конфесії є її муфті Саїд Ісмаїлов. Саїд – не українець за національністю, але він освоїв і вільно володіє українською мовою. Цього бракує Ахмеду Таміму, який проживає в Україні більше трьох десятків років. Зневажаючи нашу мову, він цим зневажає і нас, українців.

ДУМУ УММА належить до традиційного ісламу і не є сектою мусульманської релігії. Активно працює на толерантність міжконфесійних відносин. Є одним із ініціаторів утворення Всеукраїнської асоціації релігійних організацій.

Відзначивши той факт, що історія ісламу на теренах України нараховує вже більш як тисячу років, а історія мусульманських народів та етнічних груп міцно вплетена в культурну та історичну спадщину нашої країни, довідник «Духовне Управління мусульман «УММА» зазначає, що це Управління проводить свою діяльність виключно в інтересах України та мусульман України. Наші громадяни-віряни є україноцентричними. Вони виховуються в душі патріотизму до нашої країни. Україна – це наша Батьківщина. І вона не менш наша, ніж наших співгромадян, що сповідують інші релігії та культу. Ми виступаємо за сильну, незалежну та квітучу Україну».

Певні незручності із реєстрацією і статистикою для Держдепу релігій МКУ в останні три роки були зумовлені анексією Криму і колонізацією частини Донбасу. Відомо, що на

основі Духовного Центру мусульман Криму з'явився Кримський муфтіят, а Духовне Управління мусульман Криму із колишнім муфтієм-трактористом Аблаєвим пішло під зверхність російських мусульманських структур. На основі громад ДУМК, які діяли за межами Криму, виникло **Духовне Управління мусульман Криму**, що має нині лише чотири громади на Херсонщині і одну в Запорізькій області. Дві громади Одещини також подають себе як Духовний Центр мусульман Криму. 20 організацій Донбасу і Харківщини об'єднує **Духовний Центр мусульман України** з 24 його служителями. А взагалі доля ДЦМУ невідома. Дещо незрозумілою є позиція куратора Центру Рашіда Брагіна. Продовжує діяти за підтримки із Татарстану **Київський муфтіят** лише з двома його організаціями - в Києві і в Донецьку. Муфтіят має свій духовний навчальний заклад із 22 слухачами. Духовним куратором «Київського муфтіяту», що ґрунтується на волзько-татарській меншині, є Канафія Хуснатдінов. Незрозумілою є діяльність в Україні ще якихось названих в статистиці мережі 77 незалежних мусульманських організацій, найбільше з яких - 12 - на Донбасі, 8 - на Харківщині і по 7 - на Дніпропетровщині й Запоріжчині, по 4 - на Вінничині, Херсонщині, Миколаївщині і на Черкащині. В мусульманстві країни домінують суніти. Особливістю останніх років є з'ява 9 **шиїтських громад**. Всі вони діють в Києві.

Послідовниками ісламу в Україні є переважно представники меншин тих національних етносів, на автохтонних територіях яких ця релігія є домінуючою. Це – татари волзькі, дагестанці, казахи, азербайджанці, узбеки, абхазці та ін. Але більшість мусульманських громад (945) до російської окупації Криму об'єднували кримських татар. Всі вони підпорядковувалися Духовному Управлінню мусульман Криму, яке мало сім своїх навчальних закладів із 260 слухачами, 118 п'ятницьких шкіл, видруковувало сім періодичних видань. Де і як склалася доля цих мусульманських структур ДУМК після окупації Росією Криму, те нам достеменно невідомо. Хоч у світі діяльність мусульманських організацій загалом зростає (переважно із-за активізації деструктиву деяких мусульманських спільнот, зокрема т. зв. «Ісламської держави»), говорити про таку ж інтенсивність організацій ісламу в Україні ми не можемо. Відсутня якась об'єднуюча спільнота (хоч і прагнення до започаткування її діяльності була, але вона була «заторпедована» ДУМУ), яка б об'єднувала всі діючі в Україні мусульманські конфесії. Маємо скоріше протистояння між ними, прагнення до компрометації однією інших. В цьому особливо відзначається ДУМУ і його часопис «Минарет». В ДУМУ не віддають шани українській мові. Видання його видруку в масі своїй російськомовні.

Якщо муфтії ДУМУ УММА Саїд Ібрагімов на докір йому, що газета «УММА» видруковується українською мовою заявив, що ми живемо в державі Україна і маємо знати її державну мову, сам знає і вільно володіє нею, то муфтії ДУМУ Ахмед Тамім, закінчивши київський вуз й опісля більше 25 років очолюючи конфесію мав би вивчити й користуватися українською мовою, орієнтувати на це вірян своєї спільноти. А так цього немає. Це є зневага чужоземця до нас, українців, процесу розбудови нашої незалежної держави. Більше того, Ахмед Тамім, замість вдячності і певного вибачення за свою 25-річну бездіяльність в цьому, організував травлю людини, яка, знаючи арабську мову і будучи відповідно освіченою, взялася за переклад Корану українською. Тамім же навіть арабізує російські переклади арабських текстів, заявляючи, що Коран можуть збагнути лише ті, хто читає його по-арабськи. Свого часу ми Відділенням багато зробили для толерантного входження Управління Таміма в релігійний простір України. Нині він його прагне монополізувати, проголосивши без підстав на те муфтієм України. Це при тому, що він може бути муфтієм у підвладній йому конфесії, бо ж інші сповідують ортодоксальний іслам, а не якісь його відгалуження. Згадую, як вороже, з певними обґрунтуваннями своєї позиції сприйняли Таміма мусульмани Донецька при приїзді нас туди на відкриття мечеті.

В Україні активно діє громадська мусульманська організація «Арраїд». Центр її із Сімферополя перебазувався до Києва, утворивши тут на вулиці Дегтярівській потужний мусульманський центр. Те благодійництво, яке притаманне цьому мусульманському об'єднанню, заслуговує вдячності від українців. Його постійно відчують ті, хто стоїть на

передовій у своєму військовому протистоянні російській агресії. Чи маємо ми таку підтримку українським воякам від інших мусульманських спільнот? Якщо відповідь на це питання/потребу дає газета «Умма», то про неї мовчить часопис «Минарет».

Чотири центри керували в 2016 році в Україні діяльністю 276 іудейських організацій (в 2008 році було 290), які належать до Об'єднання іудейських релігійних організацій (83), Об'єднання хасидів Хабат Любавич (125), Всеукраїнського конгресу іудейських релігійних громад (6), Спільноти громад прогресивного іудаїзму (42). Окрім названих, наявні ще спільноти іудео-християн (47), месіанських іудеїв (37). В 2016 році діяли в країні ще 48 іудейських організацій невідомого підпорядкування. Разом іудейських організацій в 2016 році було зареєстровано 304. Громади іудеїв розміщені по Україні відносно рівномірно. Виділяються хібащо Вінницька (28), Дніпропетровська (22), Донецька (19), Хмельницька (18), Чернівецька (14) та Черкаська (18) області й м. Київ (22). Існує сім іудейських навчальних закладів (303 слухачів), друкується двадцять вісім періодичних видань. Тут варто відзначити змістовне наповнення газети «Хадашот», зорієнтоване на підтримку українських відроджувальних процесів, з'ясування дійсних причин непорозумінь, які з'являлися у відносинах на українських теренах між євреями й українцями в минулому. Єврейська спільнота країни має вдовolenня тим, що уряд України очолив єврей В. Гройсман.

В останні роки в Україні набули поширення новітні релігійні течії і напрями. Вони мають 2111 своїх різноманітних організацій, з яких 1717 – неохристиянські, 138 – орієнталістські, 15 – рідновірські, 26 – самобутньої конфесійної орієнтації і 80 – невизначених офіційною статистикою. Серед неохристиянських найбільше громад харизматичного напрямку (1414). Вони є переважно в Східних і Центральних областях країни та в столиці. Було їх багато в Криму. Активно діють на релігійному полі громади Церкви Повного Євангелія (366), Новоапостольської Церкви (58), Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів – мормонів (44). Десять років тому їх було 57.

Цікава географія неорелігій. Так, Церква Повного Євангелія із 326 своїх громад 49 має в Херсонській, 43 – в Донецькій, 40 – в Чернігівській, 36 – в Одеській, 29 – в Запорізькій, 28 – в Луганській областях. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів має по 1-2 своїх громад в більшості областей країни. В Києві і області їх 11, в Харківській області 4. Громади новоапостольців (56), рідновірів (151), крішнаїтів (53), шрічінмоїв (3), бахаїв (12) рівномірно розташовані по всіх областях України їх наявності. Буддисти різних своїх течій (62 організації) також відносно рівно розмістилися, але мають 14 громад в Донецькій, 9 – в Харківській, 6 – в Луганській областях і 12 – в Києві. Спорудити свою Ступу на Луганщині буддистам не вдалося, хоч для цього й було обрано екрутий берег Донця. Нині вони її будують десь на високогір'ї Карпат. Часто українських буддистів навідує Сансей Тарасава (течія Ніппондзан Мьоходзі) та Лама Оле Нідар (течія Карма-Каг'ю).

Крім названих вище, в Україні діють біля 250 малочисельних громад вірян десь 50 різних релігійних напрямів, течій і толків. Тут варто хіба що назвати порівняно нову течію, яка з'явилася серед єврейської меншини – **іудео-християнство**. 10 громад конфесії діють в 5 областях і в Києві. **Вірменська апостольська церква** має свої громади (їх 26) в 18 областях і в Києві. Центр її знаходиться у Львові, очолює архієпископ Маркос Оганесян.

На теренах України функціонують також **різні східні релігії**. Так, в 19 областях діє 53 організацій **Товариства свідомості Крішні**, зокрема 8 його громад в Донецькій, по 7 в Дніпропетровській і Запорізькій областях, 4 громади – в Одеській області і в Києві. Товариство має три свої навчальні заклади із 145 слухачами, чотири ЗМІ.

Організаційно зростає в Україні **буддизм**. Діє 62 його організацій, 14 з яких, діючих в Донецькій і Запорізькій областях підпорядковані Духовному управлінню буддистів України. Наявне також Українське об'єднання буддистів школи Карма Каг'ю з 10-ма його організаціями. Інших, невизначених організацій спільнот буддистів, що нині діють в Україні, є 34, найбільше яких в Києві (10) і на Харківщині (8).

Організацій прихильників **Шрі Чінмоя** у нас нині є 3, **Всесвітньої чистої релігії (Сахаджа-йога)** - 17, **руху Махаріші** (трансцендентальна медитація) - 2.

Звіт Держдепу фіксує ще 21 організацію якихось «інших нових орієнталістів». Значаться в цьому звіті ще 2 організації **даосів**, яких за їх київськими адресами студенти Києво-Могилянської Академії вже декілька років знайти не можуть. Складається враження необ'єктивності державної статистики: деякі області переписують її з року в рік, не цікавлячись тим, чи й далі діють ці організації на їх теренах, а чи ж вони вже давно розпалися. Із-за такого формального інформування, а також невизначеності позиції **інші** в її конфесійному розділенні релігієзнавці протягом десь останніх понад 10 років не можуть дати повну об'єктивну картину конфесійного процесу в Україні.

Декілька років тому я, автор параграфу, перебуваючи у Львові, вирішив пройтися по всіх адресах конфесій діючих в місті (зрозуміло, що не найбільш поширених). Більшість я так і не знайшов за зазначеними адресами. Так, крішнаїти перебазувалися з району Личаківки в район Янівського цвинтаря. Рунтата рунвірів Пілата знайшов за домашньою адресою, Дослідників Біблії виявив аж в Дублянах. як деяких взагалі не було за зазначеною адресою і мешканці будинку про конфесію взагалі нічого не знали. Подібне маємо й по Києву, коли мої студенти по заявлених в офіційних документах адресах реєстрації не знаходили даосів, буддистів, сія-світ та ін. То ж певне службовці, відповідальні за реєстрацію релігійних спільнот, мають займатися не лише вирішенням реєстраційних питань, а й певним пізнанням того, як опісля діють і чи взагалі діють і як діють зареєстровані ними релігійні організації.

Все рідновірство в офіційній статистиці чомусь вже роками подається як неоязичництво. А між тим слід виокремлювати в ньому рунвірів і рідновірів. Якщо перші є монотеїстами і самі заперечують свої язичницькі корені, наголошують словами Лева Силенка на штучності свого конфесійного утворення, то другі є політеїстами і проголошують відродження ними саме давніх язичницьких вірувань українців чи слов'ян. Але чи можна останні відносити до нашого язичництва, а не розглядати як етап (хоч і короткий) постання національної релігії, який був перерваний прийняттям Руссю світової релігії – християнства. Може саме тому воно й набуло у нас оязичнених форм у своїй обрядовій практиці.

Рідна Українська Національна Віра має в Україні нині 75 організації в 19 областях країни і в Києві. В столиці наявні 15 рунвірівських організацій, в Полтавській області - 8, Львівській і Хмельницькій – по 6, Одеській і Черкаській - по 5 та ін. РУНВіра не має свого єдиного об'єднуючого центру, на статус якого в конфесії нині претендує десь 6 організацій. Найбільш вагомим є очолюване його головою Володимиром Пілатом ОСІДУ РУНВіри. Духовним центром спільноти є село Богоявленське на Кіровоградщині, де народився вчитель-засновник конфесії, автор її священної книги «Мага Віра» Лев Силенко і нині живе його брат Всеволод. На роль глави РУНВіри України претендує Світослава Лисенко, хоч її в такому статусі не сприймає більшість громад конфесії.

Рідновірські, власне саме неоязичницькі конфесії, наявні в декількох своїх різновидах. **Духовний центр родового вогнища Рідної Православної віри** налічує 24 організації. Найбільше їх в Запоріжській (6), Дніпропетровській (4) та Хмельницькій (5) областях, в Києві – 3. Конфесія має свій духовний навчальний заклад, в якому навчається 61 слухач.

Центр **Об'єднання релігійних громад рідновірів України** має 8 організацій, з яких по дві у Вінниці та Києві. У **Церкві українських язичників** також 8 організацій. З них по три у Києві та на Запоріжчині. В країні, згідно офіційної статистики, наявні ще 17 неоязичницьких організацій без визначення їх рідновірської зорієнтованості. Так, зник з переліку Великий Вогонь, організований в Житомирі Боценюком. Не видно також спільноти «Божичі», хоч вона активно діє і разом із Душевною релігією Ю.Шеляженка утворили якусь Українську Раду Вільнодумців і Віруючих (Див.: Ідеаліст. - 2016. - №110).

Разом рідновірських організацій нині діє в Україні 151. В них є три свої духовні навчальні заклади із більше як 73 слухачами. Із 6 рідновірських ЗМІ 5 є друкованими і 1 - електронна. Якщо рідновірські організації поставали в Україні на киево-язичницькому ґрунті, прагнули довести цим свою єдиноістинність у виявах української духовності, то нині наявний намір утворити якусь конфесію обоження природи, вужче – Сонця.

В Україні наявні декілька національно-конфесійних течій. Більшість громад **караїмів** діє в окупованому Криму. Наявні 4 громади й поза їх рідною землею – дві в Києві і по одній на Харківщині й Дніпропетровщині. В київській кенасі караїмів, на яку безпідставно претендують деякі іудейські організації, відносячи необґрунтовано караїм до іудаїзму (насамперед тому, що караї приймають за свою Священну книгу Старий завіт Біблії, хоч подібне є і в християн), нині знаходиться культурний центр українських театралів. В Львівському музеї історії релігії караїмів також відносять до іудеїв. Є нібито дві караїмки в давньому Галичі, одна із вулиць якого навіть називається Караїмською.

Найбільшою національно-конфесійною спільнотою у нас є згадувана вже вище **Вірменська апостольська Церква**. Церква налічує в Україні 27 своїх організацій. Вони рівномірно – по 1-3 громади – розміщені в 18 областях країни. Лише по дві громади вірмен маємо в Хмельницькій, Полтавській та Херсонській олдастях. Серед зареєстрованих національно-релігійних течій якимось непомічено з'явилося аж 4 організації **Апостольської Асирійської Церкви Сходу**. Вони розташовані в Києві і в Донецькій, Запорізькій та Херсонській областях. АЦС є однією із найдавніших дохалкідонських церков, перші громади якої з'явилися на території Месопотамії десь на зламі 1-2 століть. Засновником своім Церква вважає апостолів Фому і Фаддея. Авторитетом для них є лише рішення двох перших християнських соборів, насамперед догматика Нікенського собору з його Символом віри. В Російську імперію асирійці принесли свою релігію лише в ХІХ столітті. З кінця 19 століття Асирійський священний синод розпочав діалог і з католицькою, і з православними церквами з метою об'єднання з якоюсь із цих конфесій «в спільному сповіданні Сина Божого».

Нові релігійні речі в Україні мають переважно закордонне походження. Хібащо за винятком різних рідновірівських течій, Білого Братства, течій, започаткованих деким із активних діячів харизматизму, які подають себе ледь не за апостолів.

Експорт релігійних течій російського коріння виявився в появі в Україні чотирьох громад **Православної церкви Божої Матері Державної** (2 з них на Одещині, по одній в Дніпрі і Києві). **Богородична Церква** має у нас 6 своїх організацій. В своїй ідеології вони є великоросійськими з душком включення як органічних складових спільнот вірян України. До речі, до нас був наїзд керівництва конфесії з метою вирішення питання перенесення її центру до Києва і розбудови тут резиденції глави Богородичної Церкви Іоанна (Бериславського).

З нових течій назвемо віру **багаїв** (12 організацій, по одній в 6 областях і по дві - в Києві і на Житомирщині), **спільноти Останнього завіту-вісаріонівців** (по одній в 5 областях і одна в Києві), **Науки Розуму** (6 громад, 4 з яких на Запоріжчині і 2 на Донеччині), **саєнтологів** (2 громади, в Києві і Кропивницькому). На Запоріжчині діє три громади **Вселенської Церкви Білого Братства ЮСМАЛОС**. Це надто цікаво, бо ж чомусь вважалося, що сліди Марії ДЕВІ Христос в Україні зникли після її від'їзду до Москви і утворення там спільноти Космічного Полімістества Третього Тисячоліття і прийняття нею нового імені – Вікторії Преображенської. Пройшли слухи про перебазування конфесії в Донецьк і про співпрацю Вікторії Преображенської із сепаратистами ДНР. Дивного в цьому нічого немає, бо ж Марина Цвигун є донетчанкою, власне там її знайшов Кривоногов для виконання ролі Матері Світу (Див.: Нові релігії України. – К., 2010. – С. 736-766).

Серед конфесійно не названих у звіті 80 неорелігійних організацій найбільше їх на Сумщині (20), Херсонщині, Черкащині (по 12), Львівщині (9), Житомирщині (8), Одещині (7).

Порівняльний аналіз цифрового матеріалу про зміни релігійної мережі України засвідчує те, що екстенсивний етап розвитку релігійного життя в країні закінчився десь в 2000 році, відбувся перехід його в етап інтенсивного розвитку. В наступні роки мали щорічне збільшення по нисхідній. Бум зміни припав на 1988-1990 роки, коли кількість громад збільшувалася щороку в середньому на 32%. Десь із 2010 року знову маємо певне інституційне пожвавлення, зокрема збільшення організаційних виявів традиційних спільнот. В 2015-2016 роки маємо стишення цього збільшення переважно на 5-10 одиниць (дивись нижче таблицю).

Які загальні тенденції характеризували зміну релігійної мережі в роки незалежності?

1. Відбулося відродження (скоріше – відтворення) громад традиційних для України християнських течій там, де вони діяли раніше і де для цього наявною була (хай навіть зруйнована) матеріальна база. Наслідком цього є те, що зростання мережі йшло переважно за рахунок православних громад (більше половини), греко-католиків і традиційних протестантів. Із-за внутрішньої кризи УАПЦ подальше зростання цієї Церкви фактично призупинилося. Охоплюючи своїм впливом життя людей галичанських областей від дитячого садочка до школи, вузу, армійської частини, установи чи підприємства, протидіючи поширенню в регіоні часто із сприянням цьому схильних до неї місцевих владних структур інших конфесій, Українська Греко-Католицька Церква стала тут по суті тоталітарною релігійною спільнотою.

2. Найбільш інтенсивне зростання релігійної мережі відбулося насамперед в західноукраїнських областях, що пояснюється порівняно високим рівнем релігійних потреб громадян цього регіону, для яких релігія стала невід'ємним елементом їх способу життя і виявом духовної культури. Проте на цей час наступило вже насичення громадами православних, греко-католицької і римо-католицької конфесій західного регіону країни і їх інтенсив у поширенні тут фактично вже припинився.

3. Порівняно розвинута інфраструктура ортодоксальних конфесій в західноукраїнському регіоні, поєднання у свідомості людей своєї релігійної належності з національною, включеність певного конфесійного чинника в систему культури і побуту та ін. зумовили блокування проникнення в ці області нових релігійних течій й домінування в релігійній мережі Церков українсько-національної зорієнтованості – Української Греко-Католицької Церкви, Української Автокефальної Православної Церкви і УПЦ Київського Патріархату.

4. Кількісні показники зростання релігійних громад, монастирів, видань різних конфесій ще не засвідчують про таке ж зростання кількості їх послідовників. Конкурентна боротьба між конфесіями спонукає керівництво деяких з них штучно розширювати свою інституційну мережу. Відтак в 60 монастирях УПЦ КП знаходиться лише 219 насельників, а в 13 монастирях УАПЦ – всього 21. Відмінною також є кількість парафіян в протестантських і греко-католицьких громадах. Останні в західноукраїнському регіоні мають в порівнянні з першими в середньому у 20 разів більше вірян.

5. Регіональні відмінності в рівні національної самосвідомості громадян позначаються на географії поширення українських національних християнських Церков. Тут слід відзначити помітне поширення парафій УПЦ КП і УАПЦ в західній і центральних областях і водночас незначну кількість їх в південному і східному регіоні країни, де домінує проросійська УПЦ МП, втратою своїх парафій останньою як промосковською спільнотою в Галичанському регіоні. Втрачає свої громади УПЦ МП й із-за її невизначеності до подій на Сході України, по суті слугування Церкви в цьому Москві.

6. Зростанню кількості римсько-католицьких громад явно сприяє етноконфесійний чинник, зокрема розселеність польської меншини на Поліссі, Поділлі, Галичині і Закарпатті. Розширення свого конфесійного регіону римо-католиками зустрічає протидію цьому з боку православних і греко-католиків.

7. Всезростаючою після смерті Предстоятеля УПЦ МП митрополита Володимира (Сабодана) і очолення Церкви Орестом Володимировичем Березовським (митрополитом Онуфрієм) стає її неукраїнська зорієнтованість, скажемо так, «рускомирство». Висунення Московським Патріархатом в церковно-релігійному житті ідеї “традиційної канонічної території” і „канонічності Церкви”, що характерно зокрема для відносин православ'я й греко-католицизму, відносин між православними Церквами країни, веде до певної регіоналізації України за релігійними чинниками, а відтак і до міжконфесійної напруги. Особливо це характерно для діяльності Московсько-Православної Церкви України. Вона всіляко, користуючись симпатіями до неї владних структур Лівобережних областей країни, протидіє поширенню греко-католицизму і католицизму на Схід і Південь України, реституції тут громад УПЦ КП і УАПЦ, реституції майна на їх користь.

8. В намаганні заповнити той духовний вакуум, який утворився після занепаду марксистсько-ленінської ідеологічної монополії і втрати свого авторитету Церквами, які діяли в умовах

приспособлення до передуючих політичних порядків, певний успіх в своєму поширенні по теренах країни мають нові релігійні течії, які привносяться в Україну переважно західними християнськими місіонерами.

9. Розвиток національної самосвідомості у представників різних етнічних меншин України одним із каналів свого вияву має появу різних національно-релігійних течій і об'єднань. Окрім російської меншини, яка має такого ворожого українству свого могутнього релігійного репрезента як УПЦ МП, свої громади вже мають євреї, татари, німці, вірмени, корейці, шведи, угорці, греки, грузини, асирійці та ін. Твориться Румунською ПЦ навіть своя Ізмаїльсько-Буковинська єпархія.

10. Наявна тенденція інтенсивного розгортання мережі протестантських спільнот, скажемо так, традиційних як для України конфесій, зокрема баптистів, п'ятидесятників, адвентистів та єговістів. При нинішніх темпах зростання спільнот цих релігійних течій вони десь через 15-20 років матимуть половину кількості релігійної мережі України. З'явлені нові парафії традиційних церков часто постають як місце працевлаштування випускників їх чисельних духовних навчальних закладів, не мають належної кількості вірян для утримання свого священнослужителя.

11. Збільшення кількості нових релігійних течій в Україні на 25 році її незалежності фактично вже призупинилося, практично склалася мережа неорелігій, а відтак поява нових із них вже практично буде випадковістю. Стабілізувалися в своєму зростанні рідновірські, синтетичні й орієнталістські течії. Ознаки живучості й зростання, окрім інших неохристиянських утворень, виявляють лише харизматичні Церкви, що є відображенням світової тенденції розвитку християнства, несприйняття освіченим християнином вияву своєї релігійності лише через обрядові форми, монополізацію богослужбової функції лише служителями культу, абсолютизацію ідеї потойбіччя та ін.

12. Оскільки з 2004 року державні органи не дають конфесійно здрібнену інформацію про релігійну мережу України, включаючи дрібнотні конфесії в рубрику «інші», то релігієзнавці країни не можуть дати достовірну і повну конфесійну її мережу, визначити тенденції її змін як у всеукраїнському, так і в регіональному зрізах. До того ж, треба мати на оці, що картина мережі релігійних організацій України аж ніяк не корелюється з картиною релігійності їх, в тому числі й вірянами конфесійних течій регіонів.

13. Політичні і етно-національні чинники (подеколи й фінансово-економічні) мають істотний вплив на внутрішні процеси в мусульманській та іудейській релігіях в Україні. Причини поділу їх на окремі об'єднання, розгортання мережі цих конфесій передусім слід шукати в цих чинниках, а не у віроповчальних чи обрядових розбіжностях, де єдині.

14. Про історію і сьогодення діючих на теренах України конфесій можна більш повно прочитати у нашій **десятитомній «Історії релігії в Україні»**. Так лише в 7-му і 8-му томах – «Релігійні меншини України» та «Нові релігії України» - ми описали більше сотні діючих у нас конфесій. Нас часто звинувачують в тому, що ми не даємо критику їх віровчення і практичної діяльності. Це так. Ми не критикуємо, а прагнемо об'єктивно описати віровчення, обрядову практику й організаційну діяльність всіх в Україні сущих конфесій. Це дає нам можливість підтримувати з ними творчі відносини. Ми описали конфесії, а ось доброзичливе, а чи ж критичне сприйняття їх за тими, хто читає наш об'єктивний інформаційний матеріал. Названі томи вже виставлені нами в Інтернеті.

2.7 Людмила ШУГАЄВА. РЕЛІГІЙНІ МЕНШИНИ ПРАВОСЛАВНОГО ПОХОДЖЕННЯ ХАРИЗМАТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ СЬОГОДЕННОЇ УКРАЇНИ: ШЛЯХИ ЕВОЛЮЦІЇ ЗА УМОВ СВОБОДИ ВІРОСПОВІДАНЬ

В процесі дослідження релігійних меншин православного походження харизматичного спрямування, зокрема таких, як інокентіївці і леонтіївці, нами доведено, що ми не можемо говорити про масштабність їх релігійної діяльності. Разом із тим та порівняно невелика кількість їх представників, яка діє у сучасній Україні, говорить про соціальну значущість